

A „koreai kérdés” eredetéről

Faludi Péter

Korea szakos történész-orientalista, az ELTE Belső-ázsiai Tanszék előadója, BGTF tb. docense. Több, mint ötven éve foglalkozik Korea történetével, számos tanulmánya, cikke jelent meg hazai és nemzetközi (dél-koreai, amerikai, tajvani stb.) folyóiratokban, a KNDK-ról könyvet publikált. A szülői National History Compilation Committee külső tagja. Főbb kutatási területei: Korea helyzete a 19-20. század fordulóján, a japán annexió előestéjén, valamint a KNDK 1945-től napjainkig, a "koreai kérdés" fejleményei.

A jelen szöveg szerzői jogi védelem alatt áll. Kiadja:

<http://alapitvany.kul-vilag.hu>

<http://www.nato-kozpont.hu>

Faludi Péter

A "koreai kérdés" eredetéről

A tanulmány ismerteti a "koreai kérdés" 2. világháborús előzményeit, a győztes nagyhatalmak Koreával kapcsolatos megállapodásait (Jalta, Potsdam, Moszkva), a japán kapituláció és a gyarmati rendszer összeomlását követően kialakult helyzetet. Áttekintést nyújt az amerikai és a szovjet megszálló hatóságok által létrehozott helyi hatalmi szervekről, melyek – nagyhatalmi támogatással – 1948-ban a két szeparatív állam létrejöttéhez vezettek. Összefoglalja a koreai háború főbb vonatkozásait, valamint a Koreai félszigeten napjainkig tartó "instabil egyensúly" helyi és nemzetközi fejleményeit.

Az elmúlt közel hatvan évben a politikusok, történészek, a hazai és a nemzetközi közvélemény immár harmadik-negyedik nemzedéke találkozik valamely formában „a koreai kérdéssel” (s dédapánk már a 19-20. század fordulóján!). N. Eberstadt, az ismert amerikai Korea-kutató politológus találó megállapítása szerint „Észak-Korea hatása a 20. század második felének nemzetközi eseményeire bizonyára nagyobb, mint azt lakossága és gazdasági eredményei indokolnák”.¹ Mások szerint a kis Korea jóval több, gyakran azonnali operatív választ követelő problémát okoz a mindenkori nemzetközi életben, mint, például hatalmas szomszédja, Kína. A koreai kérdéssel kapcsolatban, mint „örökzöld” érdekességet említhetjük: napjainkban számos külföldi nyilatkozat, sajtókommentár megállapításai gyakran szó szerint egybeesnek a 19. század végi követelésekkel: „Koreát meg kell nyitni”, „Koreában belső reformokat kell megvalósítani”, „Koreát modernizálni kell”, stb. S a történelem fintora, hogy mindezt nem csak az észak-koreai diktatórikus rendszertől követelik. Hasonló követelményeket fogalmazott meg az IMF és a Világbank Dél-Koreával szemben is az 1997-1998-as pénzügyi válság kapcsán.

Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül a koreai kérdés történetének néhány fontosabb, meghatározó eseményét, azok hátterét kívánjuk ismertetni.

A „koreai kérdés”, majd a koreai háború (1950-1953) is a győztes Szövetséges Hatalmaknak Koreával kapcsolatos meg-(nem)-állapodásaiban gyökerezik, a győzelem „keserű gyümölcse”, potenciális következménye lett. Azóta is, mint „koreai kérdés” a második világháború és a hidegháború szinte egyetlen közös örökségeként a nemzetközi élet fel-felmerülő nyitott válsággóca, politikai „búvópatakja”, amely hol hideg gleccserként nyomul előre, hol forró gejzirként tör fel. Ennek ellenére eredete, konkrét fejleményei ma már gyakran

homályosak, félreismertek nemcsak a szélesebb közvélemény, de a nemzetközi kérdésekkel foglalkozók számára is. Bonyolítja, de a kutatók számára egyben érdekessé is teheti a témát, hogy ma már történelmileg is értékelhetjük, mint a modernizáció két, ugyancsak eltérő, ellentmondó típusú kísérletét, eredményét, illetve bukását egy országon, egy nemzeten belül.

A koreai kérdés eredete

Az 1910 augusztusi japán annexiót követően, melyet a korabeli nagyhatalmak hallgatólagosan tudomásul vettek, Korea eltűnt a politikai világtérképről, a nemzetközi élet színpadáról.² A koreai nép japán-ellenes megmozdulásairól, küzdelméről, az emigráció tevékenységéről külföldön nemigen vettek tudomást. Így a második világháború során, amikor már napirendre kerültek a háború utáni rendezés kérdései, a japán gyarmat Korea problémája, jövője szinte előzmények nélkül szerepelt a Szövetséges Hatalmak külügyminisztériumainak tervezeteiben, tárgyalási napirendjén. Mivel a korabeli esetleges szovjet elképzelések – ha voltak is – napjainkban még nem ismeretesek, a továbbiakban elsősorban az angolszász hatalmak javaslataival, azok alkalmi szovjet fogadtatásával foglalkozunk. Tudomásunk szerint 1945-ig a Szovjetuniót – érthetően – politikai téren is a fasiszta Németország elleni harc kötötte le, az 1945 nyarán keletkezett egyes külügyminisztériumi feljegyzések sem annyira Korea jövőjével, hanem katonai-stratégiai jelentőségével foglalkoztak.³ Ugyanakkor meg kell jegyeznünk azt is, hogy a Szövetséges Hatalmak közül egyedül a Szovjetunió rendelkezhetett konkrét belső hely- és helyzetismeretekkel, mivel 1925-től 1946-ig szovjet főkonzulátus működött Szöulban.

1943 márciusában került sor a Fehér Házban F. D. Rooseveltnél és A. Eden brit külügyminiszter nem-hivatalos találkozására, melyen megvitatták háború utáni politikájukat Korea, valamint Mandzsúria, Formosa (Tajvan) és Indokina vonatkozásában. Megállapodtak, hogy Koreában (feltehetően az amerikai State Department javaslatára) nemzetközi gyámságot hoznak létre az USA, a Szovjetunió, Anglia és (az akkor még csangkajsekista) Kína részvételével.⁴ Más források szerint a gyámság ötlete az angol külügyminisztérium – A. Toynbee, az ismert történész vezette – bizottságától származott.⁵

Ezt követően az USA, Anglia és Kína 1943 novemberi kairói csúcstalálkozásán elfogadott Nyilatkozat leszögezte: „...figyelembe véve a koreai nép leigázottságát, a három nagyhatalom elhatározta, hogy megfelelő időben szabadságot és függetlenséget biztosít Korea számára”.⁶ Az angol javaslatra elfogadott homályos *megfelelő időben* (in due course) kifejezés jelezte, s ezt már a korabeli kommentárok is megjegyezték, hogy a háború után nem zárták ki

Korea számára a bizonytalan idejű ellenőrzést és gyámságot. Szovjetunió nem sokkal később csatlakozott a kairói nyilatkozathoz. (Mondanunk sem kell, hogy a koreai nép, az emigráció képviselőit sem ekkor, sem később nem hívták meg, velük nem konzultáltak).

A teheráni szovjet, amerikai és angol csúcstalálkozón, 1943. november 28-án F. D. Rooseveltnél hangsúlyozta, hogy „a koreaiaknak szükségük van bizonyos tanulási időre, valószínűleg mintegy 40 évre, mielőtt teljes függetlenséget kapnának”.⁷

A félsziget sorsa Jalta és Potsdam után

Ezt követően, főként az 1945 februári jaltai konferencia előkészítése során amerikai részről következetesen szorgalmazták a hosszabb időre szóló nemzetközi gyámsági rendszer létrehozását Koreában azzal, hogy más érdekelt hatalmak részvétele „nem lehet oly jelentős, hogy kárt okozhasson az amerikai részvételnek a megszállásban”.⁸ A jaltai konferencia hivatalos napirendjén egyébként Korea nem szerepelt, de utalva a Fülöp-szigetek 50 éves amerikai gyámságára, Rooseveltnél nem hivatalos formában hangsúlyozta, hogy Koreával kapcsolatban 20-30 éves átmeneti időre gondol. Sztálin erre megjegyezte, hogy rövidebb idő jobb lenne, majd aziránt érdeklődött, hogy a külföldi csapatok Koreában maradnának-e? Az amerikai elnök nemleges válaszára a szovjet vezető állítólag (amerikai források szerint) elfogadta a javaslatot.

Az 1945 július – augusztusi potsdami értekezleten sem tárgyalták a győztes nagyhatalmak vezetői a koreai kérdést, csupán a Nyilatkozatban erősítették meg ismételten, hogy Korea „megfelelő időben” független lesz. Egyidejűleg a szovjet és az amerikai vezérkari főnökök megállapodtak, hogy a szovjet hadba lépést követően Korea területén elhatárolják az amerikai és a szovjet hadsereg operatív hadműveleti övezetét, a japán hadsereg kapitulációjának fogadását. Mint azt Truman elnök Emlékirataiban is megerősíti, amerikai részről igyekeztek minél nagyobb terület ellenőrzésük alá vonni Koreában (és Mandzsúriában), főleg a főváros, Szöul és a két legfontosabb kikötő Puszán és Incson biztosítására törekedtek. Mivel csapataik még meglehetősen messze voltak (Okinaván kb. 1000, a Fülöp szigeteken kb. 2800 – 3500 km-re), nem tudták megelőzni a szovjet alakulatokat. Ezért az amerikai katonai vezetés a 38. szélességi fokot javasolta a két megszálló hadsereg elválasztására (felmerült ejtőernyős deszant átdobásának terve is Puszán térségébe, „jelenlétük” demonstrálására). Meglepetésükre szovjet részről különösebb ellenvetés nélkül fogadták el az amerikai tervet, mellyel Anglia és Kína is egyetértett. Később, Douglas MacArthur tábornok szeptember 8-i l. sz. parancsában már hivatalosan is a 38. szélességi fok

szerepelt, mint a japán hadsereg kapitulációjának választóvonal a szovjet és az amerikai csapatok között.⁹

Összhangban a tervezett gyámsági rendszerrel, az 1945 augusztusában a Truman elnök által jóváhagyott amerikai tervezet előirányozta egy bizottság felállítását is, az amerikai és a szovjet főparancsnokság részvételével, Korea mint egységes terület igazgatására. (A 35 éves japán gyarmati uralom alatt koreai közigazgatás nem volt). Ami azonban még fontosabb volt (és a jövőt tekintve végzetesnek bizonyult), *a megszállási övezetek polgári közigazgatását is adott katonai főparancsnokságra ruházta, azaz a katonai adminisztráció polgári funkciókat is ellátott.* (Hasonló helyzet csak Németországban és Japánban volt, Kelet-Európában nem). Azaz Koreát quasi nem felszabadított országgént, hanem megszállt területként és nemzetként kezelték.

Anélkül, hogy a távol-keleti hadműveletek, valamint a koreai belső fejlemények részleteibe bocsátkoznánk, röviden utalunk arra, hogy Észak-Koreában augusztus közepén a kapituláció ellenére a szovjet csapatoknak még kb. egyhetes harcot kellett vívniuk a japánokkal (közel 2000 katona esett el), míg a szeptember 8-tól partra szálló amerikai hadsereg már semmiféle ellenállásba sem ütközött. Az időközben egész Koreában kibontakozó demokratikus tömegmozgalmat, népképviselői szerveket az amerikai főparancsnokság betiltotta és szétkergette, míg a szovjet katonai vezetés igyekezett azokat politikailag felhasználni (Szöulban már 1945. szeptember 7-én Alkotmányozó Nemzetgyűlés ült össze, mely kikiáltotta a Koreai Népköztársaságot és kormányt alakított).

Így a koreai nép által évtizedek óta joggal várt szabadság és függetlenség, önálló államiság helyett 1945 augusztusában – szeptemberében a 38. szélességi foktól Délre és Északra két megszállási övezet jött létre, saját katonai és polgári közigazgatással. (Ma már csupán, mint történelmi érdekességet említhetjük meg, hogy Sztálin közelmúltban közzétett 1945. szeptember 20-i utasításában megtiltotta, hogy Észak-Koreában szovjeteket, szovjethatalmi szerveket hozzanak létre és szovjet rendszert vezessenek be. Ellenkezőleg, kijelentette: „minden japánellenes demokratikus párt és szervezet részvételével elő kell mozdítani a burzsoá-demokratikus hatalom megteremtését”.¹⁰ Sztálin direktíváját az észak-koreai fejlemények azonban hamarosan túlhaladták, azt feltehetően D. MacArthur említett, a különböző dél-koreai demokratikus pártokat, szervezeteket betiltó, az Alkotmányozó Nemzetgyűlést szétkergető 1. számú parancsára való taktikai reagálásnak is tekinthetjük). A három nagyhatalom, az USA, Anglia és a Szovjetunió külügyminisztereinek 1945 decemberi moszkvai értekezletének határozata értelmében, Koreában:

1. összkoreai ideiglenes demokratikus kormányt kell létrehozni, melynek átadják az ország irányítását,
2. a szovjet és az amerikai főparancsnokság képviselőiből Közös Bizottságot hoznak létre, amely a koreai demokratikus pártokkal, szervezetekkel konzultálva előmozdítja a kormány mielőbbi megalakulását,
3. a Közös Bizottság a koreai ideiglenes kormány részvételével kidolgozza a gyámsággal kapcsolatos javaslatait,
4. a gyámság az ideiglenes kormányon keresztül valósul meg s annak időtartama maximum öt év lehet (az amerikai tíz éves javaslattal szemben), s amely nem hosszabbítható meg.

A moszkvai értekezlet határozatai a gyámsági rendszerről politikai hovatartozástól függetlenül tömeges országos tiltakozást robbantottak ki Koreában. Később azonban a Kommunisták Pártja, feltehetően szovjet sugalmazásra, megváltoztatta álláspontját, s támogatni kezdte a gyámsági határozatot, ezzel a konzervatív politikai erők malmára hajtva a vizet. A belpolitikai zűrzavarhoz hozzájárult, hogy az amerikai fél, s a katonai-polgári adminisztráció is gyorsan elhatárolta magát a moszkvai külügyminiszteri értekezlet közös határozatától, azt terjesztve, hogy a gyámság kizárólag szovjet kezdeményezés volt. (Nem kizárt, hogy szovjet részről Japánban vártak amerikai „viszonzást”).

Ezek után az 1946 januárjától 1947 szeptemberéig fennálló szovjet – amerikai Közös Bizottság munkájára is mindinkább a koreai helyzet, a koreai kérdés eltérő megközelítése, a kibontakozó nemzetközi hidegháború nyomta rá bélyegét. A Bizottság tevékenységét megbénító formális probléma az volt, hogy mely koreai pártok tekinthetők „demokratikusnak”, bevonhatók-e az ideiglenes kormány előkészítésébe azok a politikai pártok, szervezetek, amelyek ellenzik a nagyhatalmak közös döntését a gyámsági rendszer létrehozásáról? A háttérben azonban már a koreai belpolitikai élet egyre élesebb jobb- és baloldali polarizációja, illetve a fokozódó szovjet – amerikai rivalizálás húzódozott meg. Ez tükröződött az ideiglenesnek (?) szánt két megszállási övezet, Észak és Dél fokozódó társadalmi, politikai és közigazgatási elkülönülésében, erősödő konfrontációjában is.

Az önrendelkezés helyi kérdései

Az észak-koreai Ideiglenes Népi Bizottság (1946 február), majd a dél-koreai Demokratikus Képviselői Tanács (1946 február), illetve Törvényhozó Kamara (1946 október) mint polgári közigazgatási kezdeményezések létrejöttével már ekkor kialakulóban voltak két

jövendőbeli szeparatív koreai állam és kormányzat előfeltételei. Mindkét zónában már ekkor megkezdődött a helyi rendfenntartó erők szervezése, melyekhez Dél-Koreában korábban a japán rendőrség szolgálatában állott több tízezer koreai csatlakozott. A két országrész közötti árucserre-és személyforgalom, amelyről az amerikai és a szovjet főparancsnokságnak hosszas vita után 1946. február 5-én sikerült megállapodniuk, hamarosan megszakadt, csakúgy, mint a gazdasági és közigazgatási kérdések kölcsönös egyeztetése, koordinálása a két főparancsnokság között. Az északi zónahatár később még a nemzetközi szervezetek képviselői előtt is bezárult.

Li Szin-Man, a dél-koreai politikai élet vezetője 1946 decemberi washingtoni látogatása során már arra igyekezett rávenni az amerikai kormányt, hogy az támogasson egy, az ország egyesítéséig működő kormány létrehozására irányuló választásokat, majd az országegyesítést követő országos általános választásokat. Ezt követően Korea belép az ENSZ-be s a kormány közvetlen tárgyalásokat folytat az amerikai és a szovjet kormánnyal Észak és Dél megszállási rendszeréről, az amerikai csapatok, pedig mindaddig maradjanak Dél-Koreában, amíg mindkét megszálló hadsereget egyidejűleg ki nem vonják. Az Egyesült Államok elutasította Li Szin-Man tervét.¹¹

Közben Koreában a belpolitikai helyzet annyira kiéleződött, hogy D. Hodge tábornok, amerikai főparancsnok 1947 februári jelentésében figyelmeztette Washingtont: a polgárháború elkerülhetetlen, amennyiben az USA és a Szovjetunió nem hoznak haladéktalan intézkedéseket az ország egyesítése érdekében. Mivel az amerikai – szovjet katonai bizottság munkája gyakorlatilag megbénult, MacArthur tábornok javasolta a koreai kérdés átadását az ENSZ Közgyűlésének, hogy az hozzon létre különbizottságot a koreai kérdés rendezése, ajánlások kidolgozása érdekében. Továbbá az Egyesült Államok, Anglia, Kína és a Szovjetunió kormánya dolgozzon ki elfogadható döntéseket az 1945 decemberi moszkvai külügyminiszteri értekezlet határozatainak végrehajtására, egyúttal magas szintű amerikai-szovjet tárgyalásokon vitassák meg a független koreai állam létrehozását. MacArthur javaslatai szolgáltak a továbbiakban Washington Korea-politikájának alapjául.¹²

Az Egyesült Államok 1947 őszén a Szovjetunió tiltakozása ellenére az ENSZ Közgyűlés napirendjére tűzette a „koreai kérdést”, s elfogadtatta az ENSZ Ideiglenes Korea-bizottságának (UNTCOK) létrehozását. A Bizottság feladata a független koreai kormányt létrehozó összkoreai általános választások felügyelete lett. Phenjan – szovjet támogatással – elutasította az ENSZ illetékességét, s nem engedte be a Bizottság képviselőit (a háború utáni rendezés kérdései nem tartoztak az ENSZ hatáskörébe). Így, amerikai nyomásra 1948 májusában, az ENSZ Bizottság felügyelete mellett, a választásokra csak az amerikai megszállási övezetben, Dél-Koreában

került sor. A választások ellen több vezető dél-koreai jobboldali politikus is tiltakozott, joggal tartva az ország végleges kettészakadásától.

Az így összeült Nemzetgyűlés 1948. augusztus 15-én, a felszabadulás 3. évfordulóján kikiáltotta a Koreai Köztársaságot, elfogadta az – amerikai típusú – alkotmányt (elnöki kormányzás) s Li Szin-Mant (1875-1965) választotta meg államfőnek. Az új kormány egész Korea, az egész koreai nép egyedüli törvényes, legitim képviselőjének nyilvánította magát, mellyel az Egyesült Államok és szövetségesei haladéktalanul felvették a diplomáciai kapcsolatokat. Válaszul 1948. augusztus 25-én a phenjani hatóságok is általános választásokat tartottak a szovjet megszállási övezetben s az összeült Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1948. szeptember 9-én kikiáltotta a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságot, elfogadta a – szovjet típusú – alkotmányt s Kim Ir Szen (1912-1994) vezetésével megalakította a kormányt, amely ugyancsak egész Korea egyetlen legitim képviselőjének tekintette magát (az Alkotmány szerint a KNKD fővárosa Szöul volt). A phenjani kormányt csak a Szovjetunió és a szocialista országok ismerték el (hazánk 1948. november 11-én). 1949 elején egymástól függetlenül mindkét Korea felvételét kérte az ENSZ-be, de – az Egyesült Államok, illetve a Szovjetunió kölcsönös vétőjával – mindkettejüket elutasították (egyidejű felvételükre csak 1991-ben került sor). 1948. december 12-én az ENSZ Közgyűlés – amerikai és kínai (Kuomintang) javaslatra – a Koreai Köztársaságot ismerte el egész Korea, a koreai nép egyetlen törvényes képviselőjének.

A phenjani kormány megalakulását követően felhívással fordult Moszkvához és Washingtonhoz, hogy vonják ki csapataikat Koreából. A szovjet alakulatok 1948 végére el is hagyták Észak-Koreát, de az Egyesült Államok nem reagált a phenjani javaslatra. Ennek ellenére az amerikai csapatok 1949 nyarán lényegében elhagyták Dél-Koreát, csupán katonai tanácsadók maradtak, míg Északon szovjet tanácsadók működtek a polgári és katonai kormányzati intézményekben.

A koreai háború

A két konfrontáló szeparatív koreai állam megalakulásával, a szovjet, majd az amerikai csapatok távoztával tovább növekedett a feszültség a félszigeten. Az eredetileg csupán az amerikai és a szovjet hadsereget elválasztó 38. szélességi fok zárt határvonallá merevedett, melynek mentén 1948 ősztől egyre gyakrabban került sor kisebb – nagyobb fegyveres incidensekre. Egyes amerikai források szerint ezeket jórészt Dél kezdeményezte. Li Szin-Man elnök és tábornokai nyíltan követelték „az Észak elleni hadjáratot”, de katonailag még nem voltak felkészülve s hiányzott az amerikai – politikai és katonai – egyetértés, támogatás is.

Észak ugyan 1949-1950-ben több – elutasított – politikai javaslatot tett a kapcsolatok felvételére, az ország békés egyesítésére, erőteljesen készült azonban a fegyveres országegyesítésre. Kim Ir-Szennek tervéhez végül is – a kezdeti tartózkodás után – sikerült megnyernie Moszkva és Peking támogatását (Erről ma már számos levéltári publikáció és visszaemlékezés tanúskodik).¹³ 1950. június 25-én a Koreai Néphadsereg a 38. szélességi fok mentén váratlan támadást indított a Koreai Köztársaság ellen, melyet ezt követően a támadás kiprovokálásával, a háború kirobbantásával vádoltak. Az északi csapatok három nap alatt bevették Szöült, s augusztus elejére – a Puszán-Tegu dél-keleti háromszög kivételével – elfoglalták az egész félszigetet. Már-már úgy tűnt, megvalósul Korea fegyveres újraegyesítése Észak által.

Időközben az Egyesült Államok és szövetségesei gyorsan és határozottan reagáltak az észak-koreai agresszióra, Dél esetleges elvesztésére. Washington kérésére az ENSZ Biztonsági Tanácsa Észak-Koreára hárította a felelősséget a háború kirobbantásáért, majd felszólította a tagállamokat, hogy vegyenek részt a szabad világ kollektív védelmében, s a hadműveleteket az ENSZ parancsnoksága alá helyezte (a Szovjetunió 1950-ben, február és július között bojkottálta a BT üléseit, mivel az ENSZ a Kínai Népköztársaság megalakulását követően továbbra is a csangkajsekista kormányt ismerte el). Június 27-én Truman elnök utasította az amerikai légierőt és haditengerészetet, hogy támogassa a dél-koreai hadsereget az északi agresszió visszaverésében és az ENSZ-haderők vezetőjévé D. MacArthur tábornokot, a távol-keleti és a csendes-óceáni amerikai csapatok főparancsnokát nevezte ki. Az ENSZ felhívásának az Egyesült Államokkal együtt 16 tagállam tett eleget,¹⁴ de a külföldi haderő és fegyverzet zömét az amerikai hadsereg adta. A koreai konfliktus napok alatt nemzetközi válsággá, a hidegháború legforróbb pontjává vált (egyek kutatók, politikusok hajlamosak a koreai háború kirobbanását „polgárháború”-nak tekinteni).

1950 szeptemberében az ENSZ-csapatok, mintegy 50 ezer amerikai katona részvételével nagyarányú partraszállást hajtottak végre Incshonnál, Szöül kikötővárosánál, majd a keleti parton, Vonszánál is. Ezzel az észak-koreai hadsereget a bekerítés fenyegette, és visszavonulásra kényszerült. Az ENSZ-csapatok hamarosan visszafoglalták Szöült, majd októberben átlépték a 38. szélességi fokot, és heteken belül megszállták Észak-Korea területének jelentős részét. Több ponton már megközelítették a koreai-kínai határt is. Most úgy tűnt, Korea egyesítése Dél-Korea (és a Nyugat vagy ENSZ) által valósul meg.

A szovjet és a kínai legfelsőbb vezetés konzultációinak eredményeként 1950 október végén kínai „népi önkéntesek” – lényegében a kínai hadsereg – siettek Észak-Korea megmentésére. A kínai vezetés ugyan egy ideig várakozó állásponton volt (a polgárháború alig

ért véget), és csak akkor döntött a közvetlen katonai segítségnyújtásról, amikor a háború már kínai területet, a mandzsúriai iparvidéket fenyegette. Mao Ce-tung megjegyezte a Politikai Bizottság ülésén: „ha már valahol harcolnunk kell az ellenséggel, akkor ezt jobb más földjén tenni, mint a sajátunkén”.¹⁵

Az első erejű kínai ellentámadás kiszorította az ENSZ-csapatokat és a dél-koreai hadsereget Észak-Koreából, sőt, 1951 januárjában Szöul másodszor is elfoglalták. Márciusban ugyan az ENSZ-haderőknek sikerült visszazerezni a fővárost, de hamarosan patthelyzet alakult ki a fronton, nagyjából a 38. szélességi fok mentén. 1951 júniusában Nehru indiai miniszterelnök javaslata nyomán a hadviselő felek, az ENSZ-csapatok és az észak-koreai – kínai hadsereg képviselői tűzszüneti tárgyalásokat kezdtek a 38. szélességi foknál fekvő Keszonban, majd Panmindzsonban.

Időközben, 1951 áprilisában Truman elnök D. MacArthur tábornok leváltására kényszerült, mivel az Észak-Kína bombázását, taktikai atomfegyverek bevetését szorgalmazta. A két évig tartó, több ízben is megszakadt tárgyalások végül is 1953. július 27-én fegyverszüneti megállapodás aláírásához vezettek az ENSZ-csapatok, valamint a koreai néphadsereg és a kínai népi önkéntesek főparancsnoksága között. (Li Szin-Man megtagadta a megállapodás aláírását, és ahhoz Dél-Korea hivatalosan azóta sem csatlakozott).

A megállapodás értelmében az Észak- és Dél-Korea közötti fronttól mint demarkációs vonaltól délre és északra 2-2 km-es demilitarizált övezetet hoztak létre. A harcoló felek képviselőiből katonai fegyverszüneti bizottság létesült, valamint Csehszlovákia, Lengyelország, Svédország és Svájc képviselőiből semleges megfigyelő bizottságot állítottak fel a megállapodás ellenőrzésére. A fegyverszüneti megállapodás szabályozta a hadifogolycserét, a tárgyalások egyik legvitatottabb kérdését, egyben előírta, hogy három hónapon belül össze kell hívni az érdekelt államok politikai tanácskozását a külföldi fegyveres erők kivonása és a koreai kérdés békés rendezése érdekében. Erre azonban csak az 1954 március – júniusi genfi öthatalmi csúcstalálkozón került sor, melyre meghívták Dél- és Észak-Korea külügyminiszterek vezette küldöttségét is.

Az „instabil egyensúly” időszaka napjainkig

A koreai kérdés azóta is megoldatlan maradt, a két koreai állam kapcsolatait évtizedekig a konfrontáció határozta meg, és az utóbbi évtizedben is a „feszült egyensúly” jellemezte. A demilitarizált övezetben, valamint a tengeren gyakran került sor – általában Észak-Korea által provokált – fegyveres incidensekre csakúgy, mint fegyveres ügynökök,

terroristák „átdobására” Délre. Végül a kilencvenes években a KNDK lehetetlenné tette a semleges megfigyelő bizottság működését, 1995 májusában „eltanácsolta” a lengyel és a csehszlovák küldöttséget, majd 1996 áprilisában részlegesen is felmondta a fegyverszüneti megállapodást, és demonstrálta katonai jelenlétét a demilitarizált övezetben.

A KNDK gyakorlatilag nem tekinti érvényesnek, vagy inkább a mai viszonyok között alkalmazhatónak az 50 évvel ez előtti kompromisszumot, a fegyverszüneti egyezmény előírásait, bár továbbra is résztvesz a Bizottság esetenkénti ülésein. (2003 júniusában már az egyezmény felmondásával fenyegetőzött).

Közben, még a genfi csúcstalálkozó előtt, 1953. október 27-én az Egyesült Államok és a Koreai Köztársaság kölcsönös védelmi szerződést kötött (mely egyben az amerikai csapatok jelenlétét is szabályozza). A Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság csak 1961. július 6-án, illetve július 11-én kötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést a KNDK-val, melynek területén nem tartózkodnak külföldi csapatok (a kínai „népi önkéntesek” 1958 végén már elhagyták Észak-Koreát).

Ezzel az érintett nagyhatalmak ismételten megerősítették jelenlétüket, érdekeltségüket (és szembenállásukat) a Koreai félszigeten, a koreai kérdésben. A nemzetközi tényező, a nagyhatalmi erőviszonyok és politika továbbra is meghatározó maradt s ebben az értelemben a koreai háború kirobbanása, maga a koreai kérdés egyaránt a hidegháború terméke, következménye. További alakulását egy sajátságos „politikai kettős spirál” – a két koreai állam belpolitikai helyzetének és kapcsolatának, valamint az érintett nagyhatalmak Korea-politikájának kölcsönös összefonódása és ellentmondásai határozzák meg.

Megjegyezzük, hogy a legutóbbi időkben megfigyelhető e két tényező esetenkénti (még egyelőre átmeneti jellegű!) szembekerülése (pl. Dél-Korea és az USA viszonyában a társadalmi-politikai közhangulat növekvő Amerika-ellenessége). Egyoldalú amerikai elkötelezettségét Szöul a kínai és orosz orientáció erősítésével igyekszik ellensúlyozni, és hasonló törekvések tapasztalhatók a phenjani politikában is.

A koreai kérdés megoldásában, a két koreai állam közeledésében, majdani egyesítésében, természetesen továbbra is jelentős szerepet játszik mindenkori belső és nemzetközi helyzetük. Az elmúlt évtizedekben Dél-Korea a világ egyik legelmaradottabb országából modern ipari állammá vált, míg Észak-Korea kezdeti előnyét elveszítve, az elhúzódó általános gazdasági és politikai válság szakaszába jutott. Mindkét államban döntő szerepet játszott az államhatalom, a tartalmában és módszereiben sok tekintetben hasonló személyi diktatúra. Míg azonban Kim Ir Szen politikailag és gazdaságilag „bezárta” országát, addig Pak

Csong Hi és utódai szervesen integrálták Dél-Koreát a világgazdaságba, a nemzetközi politikai és gazdasági életbe.

Mindezek ellenére azonban elmondhatjuk, hogy egyrészt a Koreai-félsziget helyzetét, a két koreai állam viszonyát egy bizonyos „instabil egyensúly”, „kiegyensúlyozott feszültség” jellemzi, melynek fenntartásában és megszilárdításában a nagyhatalmak is érdekeltek. Másrészt, a nagyhatalmak jelenléte maga is „geopolitikailag” kiegyensúlyozatlan: míg Oroszország és Kína immár mindkét Koreában jelen van, az Egyesült Államok és Japán – ma még! – formálisan nincs jelen Észak-Koreában (mely utóbbi ezt a körülményt gyakran ügyesen ki is használja politikai taktikázásában, alkudozásában).

Végezetül a két koreai állam viszonyával kapcsolatban szeretnénk felhívni a figyelmet az alábbiakra. Az 1972. július 4-i közös nyilatkozat, de különösen a nyolcvanas-kilencvenes évek óta kialakulóban van közöttük egy kormányzati (állami), gazdasági-vállalati és intézményi, illetve személyi *egyezmény- és kapcsolatrendszer*, egy hullámzó tárgyalási és megállapodási folyamat - de legalább is kialakultak ennek a keretei. Eddig egyelőre szinte minden előrelépést, megállapodást, közeledést visszaesés, feszültségéleződés követett (mondhatnánk „építkezés visszabontásokkal”), de csupán a mindenkori (és majdani) politikai elhatározástól függ az adott szerződések, megállapodások gyakorlati realizálása. Ez vonatkozik a 2000 júniusában Phenjanban tartott első Észak - Dél csúcstalálkozó határozataira is.

Ami pedig Észak-Korea állítólagos nukleáris programját illeti, azt a nagyhatalmak - az USA, Oroszország, Kína és Japán - egyaránt elítélik. S míg Phenjan nukleáris programja feladása ellenében Washingtontól biztonsági garanciákat (rendszer elismerését) követeli, a washingtoni politika nem is annyira a „denuklearizációt”, hanem inkább ennek ürügyén egy kelet-európai típusú „rendszerátalakítást” szorgalmaz.

Ami a jövőt, az esetleges kiutat s egyben a koreai kérdés rendezését illeti, vannak arra utaló jelenségek, hogy Észak-Korea esetleg fokozatosan megközelítheti egy „fejlődési diktatúra” rendszerét, modernizációs típusát, (nem biztos, hogy Kim Dzsong-Ille!), mint az Dél-Koreában is történt Pak Csong-Hi uralma alatt. Ez azonban nem lesz probléma- és áldozatmentes út a koreai nép számára, Északon és Délen egyaránt. S ekkor még nem szóltunk a nagyhatalmi „pókerjátszmáról”, a „balance of intrigue”-ról, melyekben most Washington kívánja játszani a vezető szerepet mindkét Koreában, jelenleg úgy tűnik, egyre sikertelenebbül.

Jegyzetek

¹ Eberstadt, Nicholas: *The End of North Korea*, AEI Press, Washington, 1999., p.3.

² Jellemző Taft amerikai hadügyminiszter, a későbbi elnök megjegyzése 1907 októberi tokiói látogatása során: „Japán törvényes alapon valósított meg reformokat egy olyan szomszédos országban, mely archaikus állam, s melyet XV. századbeli módszerekkel, amellet rosszul igazgatnak. (...) Olyan korban élünk, amikor nemzeti kötelesség és a haladást szolgálja az, ha egy erős állam azzal a céllal avatkozik be egy olyan nép ügyeibe, melynek nincs megfelelő kormánya a törvény és a rend fenntartására, hogy segítsen ennek a népnek jobb kormányt alakítani.” Lásd: „Tayo” c. japán lap 1907. november 1., idézi Li Csen Von: *Korea rövid újkori története*, Szikra, Budapest, 1953, pp. 142-143.

³ A szerző birtokában lévő, eddig nem publikált orosz nyelvű külügyi feljegyzések szerint.

⁴ Csang Kaj-sek (1887-1975) a nacionalista Kína vezetője 1949-ig, majd haláláig Tajvan elnöke.

⁵ *The Memoirs of Anthony Eden: The Reckoning*. Boston, 1965, p. 438., Ra Jong Il: *Overcoming the Trials of the 20th Century*, *Korea Focus*, 1999.Vol.7.No. 5. September-October, p.115.

⁶ Halmosy Dénes (szerk.): *Nemzetközi szerződések 1918-1945*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983, pp. 562 – 563.

⁷ U.S. Department of State, *Foreign Relations of the United States. The Conferences of Malta and Yalta*. Washington, 1955, pp. 358-360.

⁸ Sherwood R.E.: *Roosevelt and Hopkins: An Intimate History*. New York, 1948, p.777.

⁹ Truman H.S. *Memoirs: Year of Decision*. Vol.1. Washington, 1956.p. 440.

¹⁰ Vanin,, Ju. V.: *A 2.Világháború befejezése és Korea* (orosz nyelven), *Problemi Daljnego Vosztoka*, 1995. No. 6. p. 7.

¹¹ U.S. Department of State, *Foreign Relations of the United States, 1947: The Far East*, Washington, 1972, pp. 604-605.

¹² *ibid*, p. 601.

¹³ A szovjet vezetés álláspontjának megváltozását feltehetően a globális nemzetközi helyzetben, 1949-ben bekövetkezett gyökeres változásokban kell keresnünk (a NATO, az NSZK, majd az NDK megalakulása, a kínai forradalom győzelme, stb.), lásd: Faludi Péter: *Magyarország és a koreai háború, 1950-1953*. *Hadtörténelmi Közlemények*, 105. évf. 3. sz. 1992. szeptember, pp. 121-122.

¹⁴ Anglia, Ausztrália, Belgium, Dél-Afrika, Etiópia, Franciaország, Fülöp-szigetek, Görögország, Hollandia, Kanada, Kolumbia, Luxemburg, Thaiföld, Törökország, Új-Zéland, USA, de többségük csak jelképes csapatokat küldött.

¹⁵ „Limitations of South Korea – China Military Cooperation” by Chung Chong-wook, *Korea Focus*, Vol.7. No.5., Seoul, September-October 1999., p. 8.